

Julia Błaszczńska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

 <https://orcid.org/0000-0003-3060-174X>

Wystawy meblarskie w Polsce 1945–1989 Systematyka, rekonstrukcja założeń, analiza realizacji¹

Furniture exhibitions in Poland 1945–1989
Systematics, reconstruction of assumptions, implementation analysis

Streszczenie: W powojennej Polsce do roku 1989 odbyło się kilkadziesiąt wystaw prezentujących meble i architekturę wnętrz. Poszczególne pokazy skupiały jak w soczewce tendencje obecne w polskim wzornictwie; stanowiły arenę wymiany myśli środowiska projektantów i producentów oraz dawały Polakom możliwość zapoznania się z zagraniczną produkcją przemysłową. Komunikat budowany przez organizatorów wystaw i rodzaje narracji tworzone wokół tych wydarzeń są przedmiotem niniejszego artykułu, a jego celem jest ukazanie strategii wystawienniczych różnych podmiotów.

Wprowadzony podział wyróżnia cztery typy wystaw: pokazy-jubileusze, prezentacje konkursowe, pokazy prac pracowników i studentów organizowane przez uczelnie wyższe, cykliczne prezentacje branży meblarskiej na Międzynarodowych Targach Poznańskich. Innego rodzaju podział wystawiennictwa meblowego w okresie PRL polega na wyszczególnieniu pokazów o charakterze artystycznym i społecznym.

W celu bliższej analizy wybrano trzy dobrze udokumentowane wystawy wzornictwa polskiego oraz dwie grupy ekspozycji: te, których wspólnym mianownikiem jest miejsce prezentowania obiektów, czyli małe mieszkania w blokach, oraz wystawy wzornictwa zagranicznego.

Słowa kluczowe: wystawiennictwo, meblarstwo, architektura wnętrz, projektowanie, PRL

Abstract: Until 1989, in post-war Poland, several dozen exhibitions presenting furniture and interior design took place. Individual shows focused, as if in a lens, the trends present in Polish design; they were an arena for exchanging ideas between designers and producers, and they gave Poles the opportunity to learn about foreign industrial production. The message prepared by exhibition organizers and the types of narratives created around these events are the subject of this article, and its purpose is to show the exhibition strategies of various entities.

The introduced division distinguishes four types of exhibitions: jubilee shows, competition presentations, shows of employees and students' works organized by universities, cyclical presentations of the furniture industry at the Poznań International

1 | „Narodowe Centrum Nauki nr rej. projektu: 2020/39/O/HS2/01917. This research was funded in whole or in part by National Science Centre, Poland, 2020/39/O/HS2/01917. For the purpose of Open Access, the author has applied a CC-BY public copyright licence to any Author Accepted Manuscript (AAM) version arising from this submission”.

Fair. Another type of division of furniture exhibitions in the communist period can be made while distinguishing artistic and social shows.

For a deeper analysis, three well-documented exhibitions of Polish design and two groups of shows were selected: those which common denominator is the place where objects were presented, i.e. small apartments in blocks of flats, and exhibitions of foreign design.

Keywords: exhibition, furniture, interior architecture, design, PRL

„Każda wystawa wzornictwa przemysłowego prezentująca gotowe wyroby jest najczęściej biletowym wizytowym tego przemysłu”². To jedna z licznych tez stawianych na temat celu organizowania wystaw wzorniczych w PRL, opublikowana w czasopiśmie „Projekt” w styczniu 1974 roku. Cytat ten wskazuje oczywisty i czysto praktyczny powód eksponowania przedmiotów codziennego użytku. Należy jednak pamiętać, że prezentowanie wzornictwa przemysłowego w miejscach eksponowania sztuki wymaga od kuratora nie lada ekwilibrystyki, tradycyjne metody pokazywania malarstwa czy rzeźby często okazują się bowiem nieadekwatne w przypadku przedmiotów codziennego użytku. Z drugiej strony wzornictwo prezentowane w docelowym środowisku, czyli np. odpowiednio zaaranżowanych mieszkaniach, buduje kontekst użyteczności i powszedniości. Każdorazowo dobierana narracja, sposób ukazania obiektów wraz z odpowiednim komentarzem tworzą uzupełniające się czynniki wpływające na odbiór wystawy. Refleksja nad przestrzenią, w której wystawiana jest sztuka, nie jest nowa, ale zazwyczaj dotyczy prezentowania sztuki wysokiej. W kanonicznej pozycji z lat 70. XX wieku³ Brian O’Doherty, analizując przestrzeń galerii, zwracał uwagę na znaczenie otoczenia, które w zasadniczy sposób wpływa na percepcję dzieł. Rangę miejsca prezentowania sztuki podkreślała również Reesa Greenberg w ostrym stwierdzeniu, że „znaczenie wszystkich wystaw ma w większym stopniu charakter *site specific*, niż się zazwyczaj uważa”⁴. Można zatem powiedzieć, że sposób prezentacji to swego rodzaju kreowanie komunikatu, który jest przekazywany przez organizatorów. To właśnie ów komunikat i rodzaje narracji zawarte w katalogach, czasopiśmie i innych materiałach drukowanych towarzyszące wystawom meblarskim okresu PRL są przedmiotem niniejszego artykułu, a jego celem jest ukazanie strategii wystawienniczych różnych podmiotów. Dodatkowym czynnikiem porządkującym omawiany materiał będzie wprowadzenie systematyzacji wystaw meblarskich oraz ich wykaz dołączony do artykułu.

2 | CZACHOWSKI 1974, s. 54.

3 | O’DOHERTY 2015, s. 18.

4 | GREENBERG 2012, s. 81.

Dlaczego warto mówić o wystawach meblarskich i architekturze wnętrz w PRL

W powojennej Polsce do roku 1989 odbyło się kilkadziesiąt wystaw prezentujących meble i architekturę wnętrz, z których kilka pokazywało wzornictwo zagraniczne⁵. Niniejszy temat uznałam za istotny, nie tylko dlatego, że poszczególne pokazy skupiały jak w soczewce tendencje obecne w polskim wzornictwie, przez co stanowiły jego reprezentatywny obraz, ale przede wszystkim z powodu chęci zbadania wpływu, jaki wydarzenia te wywierały na kształt ówczesnego meblarstwa. Prezentacje wzornicze stanowiły arenę wymiany myśli środowiska projektantów i producentów oraz dawały, rzadką w tamtym czasie, możliwość zapoznania się z zagraniczną produkcją przemysłową. Wystawy meblarskie miały stać się katalizatorem działań całej branży. Niestety realia niewydolnej gospodarki centralnie planowanej weryfikowały te górnolotne cele i wyznaczały nowe – czysto propagandowe.

Systematyka

W celu uporządkowania sporego zbioru wystaw meblarskich, które odbyły się między 1945 a 1989 rokiem, wprowadziłam prostą systematykę. Jednym z często powtarzających się typów były pokazy-jubileusze, które miały na celu podsumowanie pewnego okresu działalności poszczególnych organizacji twórczych czy nawet całego narodu (były to 15- i 25-lecia PRL, 30- i 40-lecie Spółdzielni Artystów Ład, 15-lecie Instytutu Wzornictwa Przemysłowego). Kolejnym powodem organizacji wystaw były konkursy ogłaszane z powodu konkretnego zapotrzebowania. Podczas takich prezentacji wystawiano obok siebie projekty rywalizujące ze sobą, często zrealizowane w formie prototypów. Okazją do zapoznania się z najnowszymi projektami polskich twórców były pokazy prac pracowników i studentów organizowane przez uczelnie wyższe. Cyklicznie prezentowano meble na Międzynarodowych Targach Poznańskich i to właśnie tamte pokazy były uznawane jako reprezentatywna próbka polskiego wystawiennictwa wraz z jego niedomaganiem i zaletami⁶.

Innego rodzaju podział wystawiennictwa wzorniczego PRL polega na wyszczególnieniu pokazów o charakterze artystycznym i społecznym, co często powiązane było ze sposobem aranżacji ekspozycji: część wystaw została zaaranżowana jako

5 | Dane podane w przybliżeniu na podstawie serii wydawniczej „Polskie Życie Artystyczne w latach 1944–1960” i czasopisma „Projekt”.

6 | CZARTORYSKA 1963, s. 42.

zbiór luźno powiązanych ze sobą mebli i przedmiotów prezentowanych w salach przeznaczonych do ekspozycji sztuki, inne zaś, o charakterze problemowym, budowały przestrzenie zbliżone do istniejących wnętrz mieszkalnych lub wręcz wprowadzały ekspozycje do realnych mieszkań.

Wystawy wzornictwa polskiego

Wystawy prezentujące meble najczęściej miały na celu rozwiązywanie konkretnych problemów społeczeństwa związanych z wyposażeniem wnętrz i, jak na ironię, najczęściej były krytykowane za brak praktycznego podejścia do tego zagadnienia, ponieważ proponowały nierealne rozwiązania, nieadekwatne do stanu przemysłu. Komentarze prasowe wskazują również na edukacyjny aspekt prezentowania wzornictwa, poprzez jego „oddziaływanie na poziom kultury społeczeństwa”⁷ oraz jego rolę papierka lakmusowego określającego stan tej gałęzi przemysłu⁸. Poniżej omówione zostaną cztery dobrze udokumentowane wystawy prezentujące wyposażenie wnętrz. Przywołane zostaną założenia organizatorów, sposób zaaranżowania ekspozycji oraz dyskusje powystawowe, by posłużyły jako *case study* tego rodzaju imprez w PRL.

Ogólnopolska Wystawa Architektury Wnętrz została otwarta w 1957 roku w gmachu Zachęty oraz w Salach Redutowych Teatru Narodowego przy pl. Teatralnym w Warszawie. Podstawową koncepcją wystawy organizowanej przez Sekcję Architektury Wnętrz ZPAP oraz Ministerstwo Kultury i Sztuki było „przedstawienie widzowi wnętrza tak wyposażonego, by można było zaraz w nim zamieszkać”⁹. Koncepcja ewoluowała od początku dekady, kiedy to szeroko zakrojone plany użytecznej społecznie wystawy, uwzględniające urządzenie typowych mieszkań oraz kilku rodzajów wnętrz użyteczności publicznej wraz z pełnymi kosztorysami, zostały okrojone na początku lat 50. do prezentacji pojedynczych przedmiotów przedstawiających bieżącą twórczość członków sekcji. Niepowodzenie pierwotnego zamysłu wzmogło apetyt organizatorów na tzw. pokaz „całościowy”, czyli prezentujący w pełni wyposażone wnętrza mieszkalne. Ekspozycja obejmowała dwie lokalizacje: w Zachęcie prezentowane było dziewięć makiet wnętrz mieszkalnych w skali 1:1, poprzedzonych salą wstępną i boczną, w których pokazano plansze informacyjne i pojedyncze obiekty. Józef Grabowski, autor publikacji powystawowej, uznał tę ekspozycję za pionierską, jednocześnie przyznając, że eksponaty w Teatrze Narodowym pokazano w sposób tradycyjny (były to tkaniny

7 | BOJAR 1984, s. 41.

8 | *Teoria i praktyka* 1967, s. 44.

9 | *Ogólnopolska wystawa* 1958, s. 5.

dekoracyjne, meble, ceramika i szkło). Prezentowane projekty wnętrz i obiekty wyłoniono na zasadzie ogólnopolskiego konkursu przeprowadzonego pod przewodnictwem Wojciecha Jastrzębowskiiego. Pomimo krajowego zasięgu, około 70% zgłoszonych propozycji pochodziło od warszawskich projektantów¹⁰. Według opinii Jastrzębowskiiego nadesłane projekty nie spełniały oczekiwań organizatorów pod niektórymi względami, ale miały swoje zalety: przede wszystkim były przystosowane do możliwości polskiego przemysłu meblarskiego oraz podejmowały zagadnienie lepszego rozplanowania małych powierzchni mieszkalnych, które „będą mogły być w przyszłości wykorzystane przy budowie nowych osiedli mieszkaniowych”¹¹. Oskar Hansen, projektant ekspozycji oraz autor regulaminu wystawy, wyraźnie nakreślił zadania stojące przed kuratorami: „Celem wystawy jest postawienie w skali ogólnopolskiej problemów współczesnej architektury wnętrza, której celem jest najlepsze zaspokojenie potrzeb szerokich mas”¹². Zgodność z ideałami komunistycznymi zapewniały pozostałe zapisy w regulaminie mówiące o wyrażaniu nowymi formami nowych treści oraz wytyczne dotyczące nowych rozwiązań wynikających ze zmian ideowo-ustrojowych.

Jubileusze istnienia Polski Ludowej dwukrotnie uhonorowano serią wystaw sztuki użytkowej organizowanych przez Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Związek Polskich Artystów Plastyków. Wydarzenie pod wspólnym tytułem *Polskie dzieło plastyczne w XV-leciu PRL* zakładało organizację pięciu wystaw rozłożonych w czasie na dwa lata – ekspozycja architektury wnętrz w Zachęcie przypadała na rok 1962¹³. Prezentacja mebli była połączona z innymi gałęziami sztuki użytkowej. Obiekty umieszczono wzdłuż ścian, wyznaczając im przestrzeń za pomocą szerokiego, jasnego pasa tekstylnego. Wybitnie negatywna opinia prof. Ireny Huml została opublikowana w czasopiśmie „Projekt”, w którym badaczka krytykowała pokaz przede wszystkim ze względu na wybiórczość w doborze ekspozowanych obiektów, kłócący się z deklarowanym celem wystawy, czyli podsumowaniem dorobku 15-lecia, o którym wyraźnie pisano we wstępie do katalogu: „Wystawa obecna posiada szerszy zakres od poprzedzających ją z cyklu, podsumowuje mianowicie całokształt twórczości okresu powojennego w dziedzinie sztuki użytkowej”¹⁴. Innym negatywnym aspektem wymienionym w recenzji jest niezgodność tytułu wystawy, który brzmiał *Polska Sztuka Użytkowa*, z ekspozowanymi przedmiotami: prototypami lub unikatami. Dekadę później szeroko

10 | *Ogólnopolska wystawa 1958*, s. 10.

11 | *Ibidem*, s. 8.

12 | *Ibidem*, s. 6.

13 | *HUML 1963*, s. 2.

14 | *Ogólnopolska wystawa 1958*, s. 43.

zakrojone wydarzenie pt. *Polska Sztuka Użytkowa w 25-lecie PRL* również obejmowało organizację serii wystaw, tym razem w sześciu miastach: Poznaniu, Łodzi, Gdańsku, Lublinie, Wrocławiu i Warszawie¹⁵. W każdym z nich zaprezentowany został dorobek powojennego ćwierćwiecza w poszczególnych kategoriach sztuki użytkowej. Dział projektowania mebli i wnętrz mieszkalnych ulokowany został w Poznaniu, na terenie MTP. Meble prezentowane były na niskich podestach, tworząc niewielkie zestawy funkcjonalne. Architekt Jan Szymański we wstępie do katalogu zdjęć z wystawy opisał sposób funkcjonowania produkcji meblarskiej z trudną do przewyżczenia tendencją do wypuszczania jednego wzoru mebla przez kilkanaście lub nawet kilkadziesiąt lat. Na potwierdzenie zarzutów wobec branży meblarskiej przywołał eksponaty wystawowe, które w większości pozostały prototypami z powodu braku elastyczności decydentów i linii produkcyjnych¹⁶.

Idea międzynarodowej imprezy prezentującej najnowsze trendy w architekturze wnętrz kształtowała się wśród poznańskich projektantów związanych z Państwową Wyższą Szkołą Sztuk Plastycznych od lat 60., by ostatecznie zmaterializować się w postaci *I Międzynarodowego Triennale Mebla* na Targach Poznańskich w 1980 roku¹⁷. Założenia dotyczące przedsięwzięcia zostały sformułowane przez komitet organizacyjny w listach informacyjnych do członków Rady Programowej:

Pierwsza tego typu i zakresu międzynarodowa impreza w Polsce, a także w krajach socjalistycznych, będzie doskonałym forum spotkania dzieł i idei prezentowanych przez projektantów mebli. Da ona możliwość ukazania najlepszych tendencji w światowym meblarstwie. [...] Może stać się okazją do stworzenia nowego, a przynajmniej lepszego stylu życia odbiorców, poprzez umożliwienie pojawienia się i wylansowania nowych stylów we współczesnej sztuce mebla¹⁸.

Organizatorzy podkreślali również chęć skomunikowania odbiorców z projektantami oraz stworzenia międzynarodowego forum wymiany myśli projektowej. Rok później w listach zapraszających do powtórnego wzięcia udziału w organizacji kolejnej edycji Triennale czytamy optymistyczne podsumowanie zrealizowanych celów imprezy: „Triennale spotkało się z wielkim zainteresowaniem. Wywołało zasadnicze dyskusje wokół zagadnień wzornictwa w dziedzinie meblarstwa, stało się inspiracją dla autorów, a także doprowadziło do nowych kontaktów producentów

15 | *Polska Sztuka* 1972, [b.p.].

16 | *Ibidem*.

17 | *Międzynarodowe* 1980, s. 6.

18 | *Oczekiwania* 1980.

z projektantami”¹⁹. Opinie zewnętrzne nie były już tak pochlebne. Józef Mrozek na łamach czasopisma „Sztuka” wypunktował słabe strony wystawy, uznając całą ekspozycję za doskonałe odzwierciedlenie patologicznego układu pomiędzy przemysłem, projektantami a odbiorcami²⁰. Podkreślał, że przedstawiony podczas wystawy zamysł reformy meblarstwa nie miał oparcia w przemyśle ani poparcia odbiorców, ani nawet wspólnego programu polskich projektantów. Mrozek zarzucał wystawie również eksponowanie mebli unikatowych wykonanych metodami rzemieślniczymi oraz zdominowanie ekspozycji przez siedziska, ze szkodą dla innego rodzaju mebli. Danuta Wróblewska na łamach „Projektu” określała ekspozycję Triennale jako kompromis pomiędzy imprezą artystyczną i handlową, biorąc pod uwagę z jednej strony niewielkie szanse na wdrożenia projektów nagrodzonych, a z drugiej udział mebli unikatowych w ekspozycji²¹. Przytoczone przeze mnie opinie wybrałam spośród bardzo wielu, które w zasadniczym zrębie powtarzały te same zarzuty, jednocześnie doceniając aspekt konfrontacji projektantów z całego świata.

Dla porządku dodam, że ze względu na szczególną rolę stolicy Wielkopolski w przemyśle meblarskim oraz obecność Międzynarodowych Targów Poznańskich Poznań pełnił wyjątkową funkcję w kwestii wystawiennictwa tej gałęzi sztuki użytkowej. Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych specjalizowała się w kształceniu w zakresie architektury wnętrz i mebla od czasów reformy szkolnictwa wyższego, zakładającej rejonizację nauczania. Wysiłki twórcze i edukacyjne poznańskich studentów i projektantów związanych z uczelnią regularnie eksponowane były w Biurze Wystaw Artystycznych przy Starym Rynku podczas wystaw końcoworocznych, problemowych i indywidualnych. BWA prezentowało również osiągnięcia ulokowanego w Poznaniu Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Meblarstwa, czyli placówki, której zadaniem było opracowywanie nowych technologii i wzorów dla przemysłu²².

Wystawy wzornicze zakładające rozwiązanie konkretnych problemów z meblowaniem małych przestrzeni w blokach lokowały ekspozycje w nowo powstałych mieszkaniach. W 1959 w Warszawie odbyły się dwie takie wystawy: organizowana przez Warszawską Spółdzielnię Mieszkaniową na os. Kasprzaka oraz na os. Bezdomnych Kochanków z inicjatywy Spółdzielni Ład²³. Największym echem odbiła się jednak późniejsza ekspozycja, będąca efektem kilkuletnich badań Instytutu

19 | Zaproszenie 1981.

20 | MROZEK 1981, s. 52.

21 | WRÓBLEWSKA 1981, s. 2.

22 | AGMA.

23 | „Projekt” 1959, nr 3, s. 31.

Wzornictwa Przemysłowego (IWP) nad optymalnymi rozwiązaniami zintegrowanego projektowania wnętrz mieszkalnych i ich wyposażenia. W Radomskiej Spółdzielni Mieszkaniowej zrealizowano tzw. pokaz studialny, czyli dwanaście w pełni umeblowanych mieszkań trzy-, cztero- i pięcioosobowych, opierających swoją strukturę na systemie otwartym budownictwa prefabrykowanego o nazwie W-70, czyli takim, w którym można było swobodnie manipulować ściankami działowymi²⁴. By stworzyć realną wizję kompletnego mieszkania, organizatorzy wystawy w porozumieniu ze Zjednoczeniem Przemysłu Meblarskiego zaprezentowali wyłącznie te sprzęty, które były ówczesnie produkowane lub miały wejść do produkcji w ciągu dwóch lat. Pozytywne reakcje zwiedzających odnosiły się właśnie do aspektu utylitarnego i realnej możliwości zaczerpnięcia inspiracji z prezentowanych wnętrz: „[...] wystawa ta będąc swoistym poligonem dla projektantów i wykonawców, stała się równocześnie rodzajem elementarza kultury mieszkaniowej”²⁵.

Wystawy wzornictwa zagranicznego

Mimo że obce wzornictwo prezentowane było zdecydowanie rzadziej niż krajowe, to właśnie pokaz architektury wnętrz sąsiadów zza południowej granicy był pierwszą wystawą wzorniczą w Polsce po II wojnie światowej. *Wystawa czechosłowackiej urbanistyki, architektury wnętrz i budowy osiedli* odbyła się już w 1948 roku w Muzeum Narodowym w Warszawie²⁶. Na kolejną wystawę zagraniczną trzeba było czekać ponad dekadę. Wystawa jugosłowiańskiej sztuki użytkowej posłużyła jako pretekst do debaty o współpracy artystów z przemysłem i pozwoliła na poznawanie jej zagranicznego wzorca²⁷. Lata 70. obfitowały w liczne wystawy zagranicznego dizajnu. W roku 1974 odbyła się prezentacja wzornictwa przemysłowego Finlandii, po której komentatorzy zauważyli wyraźną odrębność tamtejszych wzorów i podjęli próbę uchwycenia ich cech charakterystycznych, występujących w wielu projektach, czyli: modułowości, możliwości sztaplowania oraz elastyczności układów²⁸. W tym samym roku odbyła się wystawa pt. *Przedmioty i my* prezentująca wzornictwo czechosłowackie, która zaowocowała konstatacją o większym niż w Polsce udziale tamtejszych projektantów przemysłowych

24 | RZEHAŁ 2017, s. 129.

25 | BARUCKI 1972, s. 41.

26 | *Polskie Życie* 2012b, s. 38.

27 | HUMŁ 1959, s. 16.

28 | SIEDLECKI 1974, s. 54.

w „kształtowaniu materialnego środowiska człowieka”²⁹. Wystawa wzornictwa jugosłowiańskiego odbyła się również w siedzibie Instytutu Wzornictwa Przemysłowego w 1975 roku i została pomyślana jako „prezentacja osiągnięć i ilustracja wszechstronnego rozwoju w tym zakresie, jaki nastąpił w ciągu kilkunastu lat w Jugosławii, gdy stworzone zostały warunki ekonomiczne i społeczne, umożliwiające skuteczną współpracę projektantów z przemysłem”³⁰. W komentarzach powystawowych podkreślona została ewolucja Jugosławii, która jako kraj o charakterze rolniczym przeistaczała się w konkurencyjny ośrodek przemysłowy na arenie międzynarodowej³¹. W tym samym roku odbyła się wystawa wzornictwa skandynawskiego, która „była okazją do refleksji nad jednym z najbardziej fascynujących zjawisk we współczesnym ruchu projektowania form przemysłowych, jakim jest fenomen określany mianem »designu skandynawskiego«”³². Andrzej Wróblewski na łamach czasopisma „Projekt” zauważył, że wraz z tamtejszym wzornictwem zwiedzający mieli szansę poznać nieco kulturę prezentowanego regionu, ponieważ codzienne przedmioty w pewnym stopniu kształtują styl życia Skandynawów³³. Koniec dekady przyniósł dwie wyjątkowe wystawy: indywidualną projektanta Pietera de Bruyne³⁴ oraz *Dom szwedzki*, ukazującą typowe szwedzkie meble³⁵. Omawiany okres zamyka ekspozycja fińskiego wzornictwa przemysłowego w 1984 roku, która prezentowała „możliwie syntetyczny i zarazem różnorodny obraz najciekawszych dokonań Finów na polu wzornictwa”³⁶.

Zasadniczo poszczególne pokazy obejmowały wzornictwo meblowe jednego wybranego państwa: i tak dwukrotnie prezentowano wzornictwo czeskosłowackie i jugosłowiańskie, a jednorazowo wzornictwo fińskie, duńskie, szwedzkie i brytyjskie. Ewenementem były prezentacje zbiorcze kilku krajów oraz indywidualnych projektantów. Od 1945 do 1989 roku odbyła się jedna wystawa wzornictwa obejmująca wszystkie państwa skandynawskie, w Warszawie w 1975 roku, oraz jedna indywidualna zagranicznego twórcy – Pietera de Bruyne w galerii Związku Polskich Artystów Plastyków w Warszawie. Wiele projektów zagranicznych w postaci zrealizowanych prototypów można było również zobaczyć na *Międzynarodowym Triennale Mebla*, omawianym powyżej. Nie zmienia to jednak faktu, że pokazy

29 | CZACHOWSKI 1974, s. 54.

30 | SIEDLECKI 1975, s. 16.

31 | *Ibidem*, s. 18.

32 | WRÓBLEWSKI 1975, s. 10.

33 | *Ibidem*, s. 12.

34 | WILMA 1980, s. 61.

35 | „Projekt” 1980, nr 1, s. 64.

36 | SCHUBERT 1985, s. 58.

obcego wzornictwa odbywały się głównie w Warszawie, i najczęściej były organizowane przez IWP (do wyjątków należy wystawa *Wzornictwo Przemysłowe Wielkiej Brytanii*, która miała miejsce w Krakowie, w siedzibie Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w 1963 roku oraz pokaz *Fińskiego Wzornictwa Przemysłowego* w Muzeum Rzemiosł Artystycznych w Poznaniu w 1984 roku). Komentarze w ówczesnej prasie kładły nacisk na aspekt prezentacji nie tylko samych mebli i przedmiotów zaprojektowanych w innych krajach, ale przede wszystkim na możliwość zapoznania się polskiej publiczności z systemem produkcji i sposobami powiązania projektantów z przemysłem. Co nie dziwi, dyskusje powystawowe skupiały się często na porównaniach projektów zagranicznych i funkcjonowania branży meblarskiej z sytuacją w naszym kraju. Sposób aranżacji przestrzeni wystawienniczej wzornictwa zagranicznego w większości przypominał prezentacje rzeźbiarskie, wykorzystujące podesty w celu wizualnego wyodrębnienia obiektu. Wyjątkiem była wystawa *Dom szwedzki*, która odbyła się w Warszawskim Instytucie Wzornictwa Przemysłowego w 1979 roku, kiedy zaaranżowano poszczególne pomieszczenia domu na wzór realnego meblowania przestrzeni mieszkalnej.

Strategie wystawiennicze poszczególnych organizatorów najczęściej podporządkowane były jednemu głównemu celowi, formułowanemu mniej lub bardziej dosłownie w katalogach wystaw, czyli stworzeniu przestrzeni porozumienia pomiędzy członkami branży meblarskiej – projektantami, producentami i odbiorcami. Dialog miał być zawiązany w celu wzajemnego komunikowania swoich potrzeb i możliwości, a co za tym idzie usprawnienia procesu projektowania, produkcji i dystrybucji. W rzeczywistości okazało się, że pomimo dyskusji, które powstawały wokół wystaw meblarskich, nie miały one realnego wpływu na poprawę sytuacji, ponieważ gospodarka niedoboru była najsilniejszym czynnikiem, który determinował stan całego przemysłu, w tym branży meblarskiej. Z komentarzy prasowych wynika z kolei, że niezależnie od podmiotu organizującego daną ekspozycję oczekiwano od niej tego samego, czyli pokazu o charakterze czysto praktycznym. Wszelkie przejawy traktowania mebla jako wytworu jednostkowego, rzemieślniczego czy niespełniającego wymogów produkcji spotykały się z krytyką. Wyjątkiem były wystawy wzornictwa zagranicznego, które rządziły się swoimi prawami, ponieważ z założenia były pokazami niedostępnych obiektów. Silne, negatywne reakcje na mebel unikatowy pokazują wyraźną granicę, która była dla społeczeństwa polskiego okresu Polski Ludowej oczywista – przedmioty służą człowiekowi poprzez swoją użyteczność i nie powinny aspirować do roli sztuki.

Spis wystaw meblarskich w Polsce w latach 1945–1989³⁷:

Lp.	Rok	Miejsce/organizator (jeśli wiadome)	Opis lub tytuł
1	1948	Warszawa, Muzeum Narodowe w Warszawie	<i>Wystawa czechosłowackiej urbanistyki, architektury wnętrz i budowy osiedli</i>
2	1948	Poznań, Dom Rzemieślniczy	<i>Sztuka i Rzemiosło</i>
3	1952	Warszawa, Centralne Biuro Wystaw Artystycznych (dzisiaj: Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki) / Związek Polskich Artystów Plastyków	Pokaz projektów Sekcji Architektury Wnętrz Związku Polskich Artystów Plastyków
4	1952	Warszawa, siedziba Instytutu Wzornictwa Przemysłowego / Centralne Laboratorium Przemysłu Drzewnego, Centralny Zarząd Wyrobów Drzewnych, Instytut Wzornictwa Przemysłowego	Doroczna wystawa wzorów mebli
5	1953	Wronki, Centrala Handlowa Przemysłu Drzewnego	Wystawa mebli (połączona ze sprzedażą)
6	1957	Warszawa, Centralne Biuro Wystaw Artystycznych (dzisiaj: Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki) oraz Sale Redutowe Teatru Narodowego / ZPAP: sekcja architektury, Ministerstwo Kultury i Sztuki	<i>Ogólnopolska Wystawa Architektury Wnętrz</i>
7	1957	Warszawa, Kordegarda / Spółdzielnia Artystów Ład	Wystawa z okazji 30-lecia Spółdzielni Artystów Ład
8	1958	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych / Związek Polskich Artystów Plastyków	III Wystawa Architektów Wnętrz Związku Polskich Artystów Plastyków
9	1958	Kraków, Pałac Sztuki	Ogólnopolski Salon Architektury Wnętrz

³⁷ Spis sporządzono na podstawie cyklu wydawniczego „Polskie Życie Artystyczne w latach 1944–1960”, informacji prasowych, materiałów z archiwum Galerii Miejskiej Arsenał w Poznaniu. Wykaz nie obejmuje wszystkich wystaw meblarskich omawianego okresu, ale zapewne zawiera dużą ich część, uwzględniając najważniejsze z nich. Spis będzie uzupełniany w ciągu dalszych badań. W zestawieniu nie zostały ujęte cykliczne wystawy odbywające się na Międzynarodowych Targach Poznańskich oraz doroczne wystawy pracowników i studentów szkół wyższych organizowane od roku 1948.

Lp.	Rok	Miejsce/organizator (jeśli wiadome)	Opis lub tytuł
10	1959	Warszawa, Osiedle Młodych / Spółdzielnia Artystów Ład	Pokaz meblościanek inż. Kucharskiego
11	1959	Warszawa, Centralne Biuro Wystaw Artystycznych (dzisiaj: Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki) / Spółdzielnia Artystów Ład	40-lecie Spółdzielni Artystów Ład
12	1959	Warszawa, os. Kasprzaka / Warszawska Spółdzielnia Mieszkaniowa, Związek Polskich Artystów Plastyków	Pokaz nowoczesnych wnętrz mieszkalnych
13	1959	Warszawa, Instytut Wzornictwa Przemysłowego	Wystawa fotografii pt. <i>Kształt i funkcja</i>
14	1959	Warszawa, Wrocław	Wystawa jugosłowiańskiej sztuki użytkowej
15	1960	Katowice, Hala Parkowa	Ogólnokrajowa Wystawa Nowoczesnych Mebli
16	1961	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych / Związek Polskich Artystów Plastyków	Okręgowa Wystawa Architektury Wnętrz
17	1961	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych / Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych w Poznaniu	Indywidualna wystawa prac – Witold Gyurkovich
18	1962	Poznań, Międzynarodowe Targi Poznańskie, Warszawa, Dom Chłopa	<i>II Wystawa Wzornictwa Przemysłowego (połączona ze sprzedażą mebli)</i>
19	1962	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych / Związek Polskich Artystów Plastyków	<i>Okręgowa Wystawa Architektury Wnętrz</i>
20	1962	Warszawa, Centralne Biuro Wystaw Artystycznych (dzisiaj: Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki) / Spółdzielnia Artystów Ład	Cykl: <i>Polskie dzieło plastyczne w XV-leciu PRL</i> tytuł: <i>Sztuka użytkowa</i>
21	1963	Warszawa, Pawilon przy ul. Przeskok / Zjednoczenie Przemysłu Meblarskiego, Centrala Handlu Meblami	<i>Segmentowe Meble do Małych Mieszkań</i>

Lp.	Rok	Miejsce/organizator (jeśli wiadome)	Opis lub tytuł
22	1963	Kraków, Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych	<i>Wzornictwo Przemysłowe Wielkiej Brytanii</i>
23	1964	Katowice	Pokaz wyposażenia wnętrz mieszkalnych
24	1965	Katowice	Pokaz <i>Meble do małych mieszkań</i>
25	1965	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych	<i>Architektura wnętrz i formy przemysłowe</i>
26	1965	Instytut Wzornictwa Przemysłowego, Biuro Projektowo-Konstrukcyjne СТНAB	Pokaz typowych mebli biurowych
27	1966	Katowice	Wystawa Wzornictwa Przemysłowego
28	1966	Warszawa, Instytut Wzornictwa Przemysłowego	<i>15 lat Instytutu Wzornictwa Przemysłowego</i>
29	1967	Warszawa / Spółdzielnia Artystów Ład	<i>40-lecie Ładu</i>
30	1967	Warszawa, Pałac Kultury, siedziba Instytutu Wzornictwa Przemysłowego / Instytut Wzornictwa Przemysłowego	<i>Wzornictwo – społeczeństwu</i>
31	1969	Warszawa, Gdańsk, Lublin, Wrocław, Łódź, Poznań	<i>Polska Sztuka Użytkowa w 25-lecie PRL</i>
32	1970	Poznań / Muzeum Narodowe w Poznaniu, Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych w Poznaniu	<i>Wystawa Szkoły Sztuk Plastycznych w Poznaniu</i>
33	1971	Poznań, Pałac Kultury (dziś: Centrum Kultury Zamek)	Wystawa mebli stylowych Spółdzielni Rzeźba i Stolarstwo Artystyczne
34	1971	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych	<i>Współpraca – Wystawa Sekcji Projektowania Przemysłowego</i>
35	1971	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych	<i>Funkcja – Nowoczesność – Poznań</i>
36	1971	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych	<i>Sztuka użytkowa. Brno i okręg południowomorawski</i>

Lp.	Rok	Miejsce/organizator (jeśli wiadome)	Opis lub tytuł
37	1971	Warszawa, Kordegarda / Ministerstwo Kultury i Sztuki	<i>Propozycje – twórczość Beaty i Andrzeja Nehringów</i>
38	1972	Radom, Radomska Spółdziel- nia Mieszkaniowa / Instytut Wzornictwa Przemysłowego	Pokaz 12 wyposażonych mieszkań W-70
39	1972– 1973	Warszawa, Brno, Katowice, Radom	<i>Problemowe Wystawy Mebli</i>
40	1973	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych	Projekty mebli mieszkanio- wych oraz pokaz systemu budownictwa wielkopłytkowego „Winogrady”
41	1973	Warszawa, Stowarzyszenie Architektów Polskich	Pokaz mebli redakcyjnych i biurowych
42	1974	Warszawa, Centralne Biuro Wystaw Artystycznych (dzisiaj: Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki)	<i>Ogólnopolska Wystawa Architektury Wnętrz</i>
43	1974	Warszawa, Instytut Wzorni- ctwa Przemysłowego	<i>Przedmioty i my – wzornictwo czeskosłowackie</i>
44	1974	Warszawa, Instytut Wzorni- ctwa Przemysłowego	<i>Wzornictwo przemysłowe Finlandii</i>
45	1974	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych	<i>Plastyka poznańska</i>
46	1974	Kraków, Biuro Wystaw Artystycznych	<i>UNIKAT '73</i> Pokaz tkaniny, mebli, szkła, architektury wnętrz
47	1975	Warszawa, Centralne Biuro Wystaw Artystycznych (dzisiaj: Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki)	<i>Aktualne tendencje. Plastyka poznańska. Poznań w panoramie xxx-lecia</i>
48	1975	Warszawa, Instytut Wzorni- ctwa Przemysłowego	Wystawa wzornictwa jugosłowiańskiego
49	1975	Warszawa	Wystawa wzornictwa skandynawskiego
50	1976	Warszawa, Stara Kordegarda	<i>Ars Rediviva – pokaz mebli stylowych i stylizowanych</i>

Lp.	Rok	Miejsce/organizator (jeśli wiadome)	Opis lub tytuł
51	1976	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych	<i>STUDIO</i>
52	1977	Częstochowa	<i>Ogólnopolski Pokaz Mebli</i>
53	1977	Warszawa, Instytut Wzornictwa Przemysłowego	<i>Duński dom</i>
54	1978	Warszawa, Instytut Wzornictwa Przemysłowego	<i>Rodzimość we wzornictwie</i>
55	1978	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych	Indywidualna wystawa mebli Andrzeja Jeziorkowskiego
56	1979	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych / Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych	Dyplomy Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych
57	1979	Warszawa / Związek Polskich Artystów Plastyków	Wystawa indywidualna Pietera de Bruyne
58	1979	Warszawa, Instytut Wzornictwa Przemysłowego	<i>Dom szwedzki</i>
59	1980	Poznań, Międzynarodowe Targi Poznańskie / komitet organizacyjny Triennale	<i>I Międzynarodowe Triennale Mebla</i>
60	1980	Poznań, Biuro Wystaw Artystycznych	Dyplomy Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Poznaniu
61	1981	Warszawa, Galeria „Forma”	<i>Meble z wikliny</i> (prezentacja twórczości trzech artystów: Z. Majchrzaka, I. Żmudzińskiej, H. Żarskiej)
62	1983–1985	Wystawa objazdowa	<i>Wzornictwo – sztuka społecznie użyteczna</i>
63	1984	Poznań, Muzeum Rzemiosł Artystycznych	<i>Fińskie Wzornictwo Przemysłowe</i>

Bibliografia

Źródła

AGMA – Archiwum Galerii Miejskiej Arsenał w Poznaniu

Oczekiwanie 1980 – List organizatorów do członków rady programowej pt. „Oczekiwanie”, 1980, archiwum prywatne.

Zaproszenie 1981 – Zaproszenie do wzięcia udziału w pracach Rady Programowej drugiej edycji *Międzynarodowego Triennale Mebla*, sygnowane przez członków komitetu organizacyjnego, kierowane do Czesława Kowalskiego, 1981, archiwum prywatne.

Opracowania

BARUCKI 1972 – Tadeusz Barucki, *Mieszkanie produkcji przemysłowej*, „Projekt” 1972, nr 2, s. 41.

BOJAR 1984 – Jerzy Bojar, *Wzornictwo w działaniu*, „Projekt” 1984, nr 3, s. 41.

CZACHOWSKI 1974 – Włodzimierz Czachowski, *Przedmioty i my*, „Projekt” 1974, nr 1, s. 54.

CZARTORYSKA 1963 – Urszula Czartoryska, *Fotografia w wystawiennictwie targowym*, „Projekt” 1963, nr 4, s. 42.

O'DOHERTY 2015 – Brian O'Doherty, *Biały sześcian od wewnątrz. Ideologia przestrzeni galerii*, Gdańsk 2015.

GREENBERG 2012 – Reesa Greenberg, *Redystrybucja wystawionego. Argument za ponownym rozważeniem przestrzeni*, [w:] *Display. Strategie wystawiania*, red. Maria Hussakowska, Ewa Małgorzata Tatar, Kraków 2012.

HUML 1959 – Irena Huml, *O wystawie po wystawie*, „Projekt” 1959, nr 3, s. 16–19.

HUML 1963 – Irena Huml, *Polska sztuka użytkowa*, „Projekt” 1963, nr 2, s. 2–8.

Międzynarodowe 1980 – Międzynarodowe Triennale Mebla, red. Marzena Hrynkiewicz, Poznań 1980.

MROZEK 1981 – Józef Mrozek, *I Triennale Mebla. Mobiliosfera*, „Sztuka” 1981, nr 2, s. 52.

Ogólnopolska wystawa 1958 – Ogólnopolska wystawa architektury wnętrz 1957, oprac. Józef Grabowski, Warszawa 1958.

Polska Sztuka 1972 – Polska Sztuka Użytkowa w 25-lecie PRL, red. Jerzy Olkiewicz, Warszawa 1972.

Polskie życie 2012a – Polskie życie artystyczne w latach 1944–1960, t. 1: *Lata 1944–1947*, red. Barbara Wojciechowska, Warszawa 2012.

Polskie życie 2012b – Polskie życie artystyczne w latach 1944–1960, t. 2: *Rok 1948*, red. Barbara Wojciechowska, Warszawa 2012.

Polskie życie 2012c – Polskie życie artystyczne w latach 1944–1960, t. 3: *Rok 1949*, red. Anna Straszewska, Warszawa 2012.

Polskie życie 2012d – Polskie życie artystyczne w latach 1944–1960, t. 4: *Rok 1950*, red. Przemysław Strożek, Warszawa 2012.

Polskie życie 2014 – Polskie życie artystyczne w latach 1944–1960, t. 5: *Rok 1951*, red. Katarzyna Anna Kesling, Warszawa 2014.

Polskie życie 2015 – Polskie życie artystyczne w latach 1944–1960, t. 6: *Rok 1952*, red. Anna Wiszniewska, Warszawa 2015.

Polskie życie 2016 – Polskie życie artystyczne w latach 1944–1960, t. 7: *Rok 1953*, red. Anna Marcinowska, Warszawa 2016.

- RZEHAŁ 2017 – Katarzyna Rzehał, *Mieszkanie dla kaźdej rodziny. Związki pomiędzdy normatywami budownictwa wielkopłytowego lat 70. a projektowaniem mebli w tym okresie i stylem wnetrz „mieszkań w blokach” na przykłaździe dokumentacji pokazu studjalnego IWP na Radomskim osiedlu Ustronie*, [w:] „Człowiek i Społeczeństwo” 2017, nr 43: *Projektowanie w latach 70.*, red. Weronika Bryl-Roman, s. 127–143.
- SCHUBERT 1985 – Zdzisław Schubert, *Fińskie wzornictwo przemysłowe*, „Projekt” 1985, nr 3, s. 58–63.
- SIEDLECKI 1974 – Jan Siedlecki, *Wzornictwo przemysłowe Finlandii*, „Projekt” 1974, nr 5, s. 54–55.
- SIEDLECKI 1975 – Jan Siedlecki, *Wzornictwo z Jugosławii*, „Projekt” 1975, nr 3, s. 16–19.
- Teoria i praktyka 1967 – [b.a.], *Teoria i praktyka wzornictwa przemysłowego*, „Projekt” 1967, nr 1, s. 44.
- WILMA 1980 – Zbigniew Wilma, *Wystawa Pietera de Bruyne*, „Projekt” 1980, nr 3, s. 61.
- WRÓBLEWSKA 1961 – Danuta Wróblewska, *I Targi Wzornictwa Przemysłowego*, „Projekt” 1961, nr 2, s. 36.
- WRÓBLEWSKA 1981 – Danuta Wróblewska, *Międzynarodowe Triennale Mebla*, „Projekt” 1981, nr 2, s. 2.
- WRÓBLEWSKI 1975 – Andrzej Wróblewski, *Designed in Scandinavia*, „Projekt” 1975, nr 2, s. 10–17.
- Wystawa SSP 1970 – *Wystawa Szkoły Sztuk Plastycznych w Poznaniu*, red. Ligia Wilkowa, Poznań 1970.